

Nr 117.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående upphävande av vissa bestämmelser om tillsättning av lärare vid folk- och småskolor; given Stockholms slott den 11 februari 1938.

Kungl. Maj:t vill härmed, under återopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla det förslag, om vars avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

Under Hans Maj:ts,
Min allernådigste Konungs och Herres frånvaro:

GUSTAF ADOLF.

Arthur Engberg.

Utdrag av protokollet över ecklesiastikärenden, hållet inför Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten i statsrådet å Stockholms slott den 11 februari 1938.

Närvarande:

Statsministern HANSSON, statsråden PEHRSSON-BRAMSTORP, WESTMAN, WIGFORSS, MÖLLER, LEVINSON, ENGBERG, SKÖLD, NILSSON, QUENSEL, FORSLUND.

Chefen för ecklesiastikdepartementet, statsrådet Engberg anmäler fråga angående upphävande av vissa bestämmelser om tillsättning av lärare vid folk- och småskolor samt anför härvid:

Behovet av att kunna genom indragning av överflödiga skolor och lärartjänster på ett smidigt sätt anpassa folkskoleorganisationen efter ändrade förhållanden har under senare år gjort sig starkt gällande, särskilt till följd av minskningen av barnantalet. En sådan anpassning har man sökt vinna bland annat genom bestämmelser rörande formerna för tillsättning av lärare vid folk- och småskolor och rörande förflyttning av sådana lärare.

Sålunda föreslog Kungl. Maj:t i proposition nr 154/1933, att riksdagen skulle förklara sig icke hava något att erinra emot att för beredande av ökade möjligheter att indraga lärartjänster vid folkskoleväsendet föreskrifter utfärdades i huvudsaklig överensstämmelse med vad av mig enligt propositionen angivits. Sedan riksdagen i huvudsak biträtt de i propositionen framlagda förslagen (skrivelse nr 223/1933), utfärdade Kungl. Maj:t kungörelse nr 507/1933 om tillsättning i vissa fall av lärare vid folk- och småskolor. För tillsättning av tjänster skulle enligt kungörelsen rikets inspektionsområden sammanföras i tretton områdesgrupper. Då lärartjänst inom skoldistrikt skulle kungöras ledig, skulle skolrådet från vederbörande folkskolinspektör inhämta uppgift, huruvida inom något av de inspektionsområden, som tillhörde gruppen, funnes övertalig tjänst. Vore detta fallet, skulle tjänsten kungöras ledig med ansökningsrätten begränsad till endast ordinarie eller i förekommande fall tills vidare anställd lärare från skoldistrikt med övertaliga lärartjänster inom ifrågavarande områdesgrupp. Om ingen behörig sökande anmälde sig, skulle tjänsten ånyo kungöras ledig utan begränsning av ansökningsrätten. Detsamma gällde, om endast en behörig sökande anmälde sig och vederbörande valkorporation icke läte sig nöja med ofullständigt förslag.

I samband med att vissa kostnader för folkskoleväsendet, som tidigare bestritts av kommunerna, överflyttades till statsverket, befanns det erforderligt att bereda staten ökat inflytande och kontroll med avseende å folkskoleväsendets handhavande. Som ett led i dessa åtgärder vidtogs en skärpning av de förutnämnda bestämmelserna. Förslag i ämnet framlades av Kungl. Maj:t i proposition nr 174/1935 och godkändes med vissa jämkningar av riksdagen enligt skrivelse nr 359/1935. Riksdagens beslut innebar i förevarande avseende *dels* en effektivisering av gällande bestämmelser rörande frivillig förflyttning av lärare, *dels ock* införande av skyldighet för lärare att under vissa betingelser underkasta sig förflyttning från ett skoldistrikt till ett annat (tvångsförflyttning). Riksdagen karakteriserade tvångsförflyttningsinstitutet som en nödfallsutväg och fann det för alla parter vara bäst, om en utjämning av lärartjänsterna i riket kunde i så stor utsträckning som möjligt ske genom frivillig förflyttning.

Bestämmelser, ledande till berörda *effektivisering av föreskrifterna rörande frivillig förflyttning*, meddelades av Kungl. Maj:t genom kungörelsen nr 32/1936, varigenom den förutberörda kungörelsen nr 507/1933 upphörde att gälla. I samband därmed utfärdades kungörelse nr 33/1933 angående viss företrädesrätt för å indragningsstat uppförd lärare vid nedlagt småskoleseminarium m. fl. vid tillsättande av ordinarie lärartjänster vid folk- och småskolor.

Enligt kungörelsen nr 32/1936 skall, då lärartjänst inom ett skoldistrikt förklaras ledig, tillkännagivas, att lärare, som genom intyg från

vederbörande folkskolinspektör styrker, att han innehar tjänst av motsvarande slag inom skoldistrikt med sådana övertaliga lärartjänster, vilka icke kunna indragas genom åtgärder inom distriktet, äger företräde framför andra sökande till erhållande av tjänsten. Företrädesrätten begränsades sålunda icke, såsom enligt förut gällande bestämmelser var fallet, till viss områdesgrupp. Vidare skärptes bestämmelserna i sådan riktning, att skoldistriktet även i de fall, där endast *en* företrädesberättigad sökande anmält sig, skulle hava att utse denne, såvida icke skolöverstyrelsen medgäve, att tjänsten ånyo finge ledigförklaras. Slutligen stadgades, att lärare, som jämlikt bestämmelserna i kungörelsen erhållit förflyttning från skoldistrikt med övertalig lärartjänst till annat skoldistrikt, skulle vara berättigad att av statsmedel erhålla skälig ersättning för flyttningskostnad. Genom beslut den 9 april 1936 förklarade Kungl. Maj:t, att kungörelsen nr 32/1936 skulle äga tillämpning jämväl å Stockholms stads skoldistrikt.

I fråga om lärares skyldighet att låta sig förflyttas gälla numera bestämmelserna i 12 § avlöningsreglementet för lärare vid folk- och småskolor. Enligt dessa bestämmelser skall lärare vara skyldig att, då sådant erfordras för indragning av övertalig lärartjänst eller då eljest med hänsyn till undervisningsväsendets bästa synnerliga skäl därtill äro, enligt Kungl. Maj:ts bestämmande låta sig förflyttas till annan lärarbefattning inom undervisningsväsendet, jämväl med förändring av bostadsorten och övergång till annat skoldistrikt, och skola närmare bestämmelser angående förfarandet vid förflyttning av lärare och vad därmed sammanhänger meddelas av Kungl. Maj:t.

Närmare föreskrifter angående förfarandet vid förflyttning, som avses i 12 § avlöningsreglementet, hava meddelats genom kungörelse den 11 februari 1938 (nr 34).

Skolöverstyrelsen har i skrivelse den 17 december 1937 anført, att ifrågavarande författningsbestämmelser angående företrädesrätt (kungörelserna nr 32 och 33/1936) kunde sägas vara av provisorisk karaktär och att de därför syntes böra upphöra, så snart lämpligare och mera effektiva åtgärder kunde vidtagas.

Efter avlöningsreglementets med därtill hörande tilläggsbestämmelsers ikraftträdande syntes förutnämnda kungörelser, avseende reglering av lärarbehovet, icke vara erforderliga.

Vad anginge kungörelsen nr 32/1936 angående tillsättning i vissa fall av lärare vid folk- och småskolor skulle det måhända icke möta något formellt hinder att låta densamma kvarstå och vinna tillämpning, även sedan förflyttning av lärare kunde ske enligt bestämmelserna i avlöningsreglementet. Emellertid minskades numera kungörelsens betydelse för förverkligandet av dess ursprungliga syfte — nämligen att möjliggöra indragning av övertaliga ordinarie lärartjänster — alltmera, däri genom att även icke-ordinarie lärare i stor utsträckning erhöles företrädesrätt. Å andra sidan kunde sägas, att behov av företrädesrätt för

lärare, som sökte annan tjänst, icke gjorde sig så starkt gällande, sedan dylik lärare kunde genom beslut av Kungl. Maj:t förflyttas till annat skoldistrikt. Då därtill komme, att avvikelser från folkskolestadgans bestämmelser om tillsättning av lärare icke borde ske, utan att synnerligen starka skäl därtill föreläge, ansåge överstyrelsen tiden nu vara inne att avveckla företrädesrätten vid tillsättande av lärartjänster. Angående tillvägagångssättet därvid syntes det överstyrelsen, som om det av praktiska skäl torde bliva nödvändigt låta samtliga tjänster, vilka i vederbörlig ordning kungjorts lediga före viss av Kungl. Maj:t fastställd dag, tillsättas enligt för närvarande gällande bestämmelser, medan tjänster, som kungjordes lediga efter sagda dag, borde tillsättas i full överensstämmelse med folkskolestadgans föreskrifter. Likaledes torde böra stadgas, att flyttningsersättning även efter företrädesrättens upphörande skulle utgå till sådan lärare, som erhållit förflyttning jämlikt bestämmelserna i kungörelsen nr 32/1936. Skulle Kungl. Maj:t icke finna anledning hänskjuta ärendet till riksdagen, torde bestämmelserna om företrädesrätt kunna begränsas till att gälla endast beträffande lärartjänst, som kungjorts ledig exempelvis före utgången av mars månad 1938. Befunnes det däremot, att ärendet borde underställas riksdagen, torde avvecklingen av företrädesrätten kunna påbörjas först senare under år 1938. I samma ordning borde den i kungörelsen nr 33/1936 stadgade företrädesrätten för å indragningsstat uppförda lärare vid nedlagt småskoleseminarium avvecklas.

Skolöverstyrelsen har med hänsyn till vad sålunda anförts hemställt om vidtagande av åtgärder för upphävande på närmare angivet sätt av kungörelserna nr 32 och 33/1936.

Statskontoret har i utlåtande den 29 december 1937 yttrat:

För de lärare, som efter ovannämnda avlöningsreglementes ikraftträdande kvarstode å äldre avlöningsstat, föreläge icke någon skyldighet att låta sig förflyttas till befattning utom vederbörande skoldistrikt i annan mån än som föranleddes av bestämmelserna i kungörelsen nr 255/1936, allt givetvis under förutsättning, att denna kungörelse bibehölles i gällande kraft. Genom bestämmelserna i kungörelsen nr 32/1936 hade emellertid möjlighet beretts att på frivillighetens väg avvägbringa en överflyttning av å äldre avlöningsstat kvarstående lärare i skoldistrikt med övertalig lärarpersonal.

Då ännu icke med någon säkerhet kunde bedömas, om och i vad mån lärare vid folk- och småskolor komme att begagna sig av rätten att kvarstå å den äldre avlöningsstaten, och det syntes ämbetsverket, som om bestämmelserna i sistnämnda kungörelse fortfarande skulle äga tillämplighet, därest inom vissa skoldistrikt lärare i större omfattning skulle komma att kvarstå å äldre stat, ansåge sig statskontoret icke böra för närvarande tillstyrka upphävandet av denna kungörelse. Därest emellertid — efter det kännedom vunnits om den omfattning, vari lärare komme att kvarstå å äldre stat — det skulle befinnas, att inom de särskilda skoldistrikten funnes lärare å ny avlöningsstat, vilka således vore skyldiga att underkasta sig förflyttning, till sådant antal, att det icke längre bleve erforderligt att med tillämpning av kungörelsen

nr 32/1936 söka åvägabringa en frivillig överflyttning av lärare å gammal stat från skoldistrikt med övertalig lärarpersonal, funnes givetvis icke längre anledning att bibehålla kungörelsen i fråga i gällande kraft.

För den händelse emellertid det av en eller annan anledning skulle befinnas önskligt att redan nu vidtaga åtgärder för upphävande av sagda författning, ansåge sig statskontoret böra ifrågasätta, huruvida icke, då grunderna för densamma varit föremål för riksdagens prövning, frågan om dess upphävande borde underställas riksdagen.

Kungörelsen nr 33/1936 syntes icke längre hava någon större praktisk betydelse. Skäl syntes emellertid knappast föreligga att upphäva denna kungörelse tidigare än kungörelsen nr 32/1936.

Enligt från överstyrelsen under hand införskaffade uppgifter uppgick antalet övertaliga ordinarie lärartjänster, som icke kunna indragas genom åtgärder inom vederbörande skoldistrikt, den 10 januari 1938 till sammanlagt 315, varav 47 folkskollärartjänster, 88 lärartjänster vid mindre folkskola, 9 tjänster som biträdande lärare vid folkskola och 171 småskollärartjänster. Från överstyrelsen har vidare meddelats, att folkskolinspektörernas rapporter angående folk- och småskollärares kvarstående å äldre lönereglring givit vid handen, att endast en lärare förklarar sig vilja kvarstå.

Vid sådant förhållande torde de av statskontoret anförda betänkligheterna mot bifall till överstyrelsens föreliggande förslag förfalla. Även om — vilket icke är uteslutet — antalet å äldre stat kvarstående lärare skulle visa sig vara större än överstyrelsens uppgifter låta förmoda, torde de nuvarande bestämmelserna rörande frivillig förflyttning för dessa lärares del sakna praktisk betydelse, då det ju icke är att antaga, att de skola önska en förflyttning, som får till resultat, att de måste underkasta sig det nya avlöningsreglementets bestämmelser.

Med hänsyn till vad sålunda anförts anser jag mig böra biträda överstyrelsens förslag om upphävande av de nu gällande bestämmelserna rörande företrädesrätt vid tillsättning av lärartjänster. Det torde få ankomma på Kungl. Maj:t att bestämma den tidpunkt, då bestämmelserna skola upphöra att gälla, ävensom att meddela i samband härmed erforderliga föreskrifter i övrigt.

Enär riksdagen, såsom statskontoret påpekat, tidigare haft att pröva grunderna för gällande bestämmelser angående företrädesrätt, hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att förklara sig icke hava något att erinra emot ett upphävande vid tidpunkt, som Kungl. Maj:t äger bestämma, av ifrågavarande bestämmelser om tillsättning av lärare vid folk- och småskolor.

Kungl. Maj:ts proposition Nr 117.

Med bifall till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställen förordnar **Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten**, att till riksdagen skall avlåtas proposition av den lydelse, bilaga vid detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:
Gösta Malmberg.
